

Traducere și inovație lingvistică: șase verbe din *Macbeth*

Daniela Maria MARȚOLE

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Abstract: Shakespeare is renowned for having introduced many words in the English language. Some of them, among which six verbs derived with the germanic prefix *un-*, are present in his his tragedy *Macbeth*. Our paper focuses upon the translation of these verbs in the eight printed Romanian versions of the play and the ways in which translators dealt with this linguistic challenge beginning with 1850, when the play was first translated into Romanian, and ending with the most recent translation in 2000.

Keywords: Shakespeare, translation, verbs.

Shakespeare și-a manifestat creativitatea lexicală folosind într-un mod inedit prefixul *un-*, unul dintre cele mai productive afixe ale vremii. În *Oxford English Dictionary* sunt menționate 314 cuvinte formate cu *un-* care au apărut pentru prima oară într-un text al lui Shakespeare.¹ Multe dintre ele sunt adjective, adverbe și substantive dar și verbe, în număr de șazeci și două, dintre care șase apar în drama *Macbeth*: *unbend*, *unfix*, *unmake*, *unprovoke*, *unspeak*, *unsex*. În unele cazuri doar unul dintre sensurile verbelor apare la Shakespeare pentru prima dată. Lucrarea de față analizează, pe scurt, modul în care cei opt traducători² ai dramei *Macbeth* aleg să redea în limba română sensurile celor șase verbe.

Verbul *unbend* era folosit cu mult înainte de *Macbeth* cu sensul de „a relaxa”. În replica lui Lady Macbeth „...Why, worthy Thane,/You do *unbend*³ your noble strength, to think/so brain-sickly of things...”(II.2. 47), apare pentru prima dată cu sensul „a slăbi”⁴ care, se pare, nu s-a păstrat. *Longman Dictionary of Contemporary English* înregistrează sensul „a relaxa” ca singurul posibil pentru verbul *unbend*. Dicționarul *online dictionary.com* specifică patru sensuri ale cuvântului. primele trei sensuri coincid cu

¹ David Crystal, *The Stories of English*, Penguin Books, 2005, p.304-305.

² Cele opt traduceri pentru lectură în limba română si sunt realizate de Ș.Băjescu, (1850), P.P.Carp(1864), C. Ștefănescu (1912), A.Stem (1922), M.Dragomirescu(1925), V.Demetrius (1927), I.Vinea(1957), D.A.Lăzărescu (2000).

³ Sublinierea noastră.

⁴ David Crystal, *op.cit.* p.305.

definițiile 3, 4 și respectiv 2 ale verbului *a destinde* din *Noul dicționar universal al limbii române*: 1.(3 în NDULR) „a face să iasă sau a ieși dintr-o stare de contracție, dintr-o poziție incomodă, etc. a (se) îndrepta”; 2.(4 în NDULR) „a înceta sau a face să înceteze o stare de încordare, de surescitare, de tensiune, a (se) calma, a (se) relaxa” 3. (2 în NDULR) „a slobozi ceva întins, cum ar fi un arc”. Al patrulea sens oferit de dicționarul *on line* este specializat, se folosește în domeniul nautic „a slăbi sau a dezlega o parâma sau o frânghie” și pare să fie cel mai aproape de sensul folosit de Shakespeare în drama *Macbeth*. În traducerea lui C. Ștefănescu se produce ceea ce Grigore Marcu numește „eroare de selectare și echivalare a câmpurilor semantice”⁵, traducătorul optând pentru primul sens al verbului: „Zău, nobile thane, *îți destinzi* nobila bărbăție judecând atât de nebunește despre lucruri”(CS,25). Eroarea de selectare poate surveni atunci când traducătorul nu este în posesia unui dicționar monolingv suficient de detaliat și nu este la curent cu evoluția sensurilor cuvântului. Dintre cei opt traducători doar A. Stern folosește sensul „a slăbi” al verbului *umbend*.

„Ei, dragă Thane, / *Slăbești* puterea-ți falnică gândind asemenea nebunii”(AS, 41).

Opțiunea traducătorilor pentru verbele „a seca” și „a irosi” cu sensul de „a slăbi/ a folosi până la epuizare” poate fi justificată de încercarea de a traduce accentuarea pe care o produce folosirea auxiliarului “do” care însă este folosit cu precădere de Shakespeare pentru realizarea pentametrelor iambice. „Mărite Thane, / *Îți sezi* puterea nobilă, gândind/inchipuiri bolnave.” (MD, 37), „De ce, than vrednic, / Puterea falnică *ți-o irosești*/Gândind bolnăvicios asupra faptei?” (IV, 50).

Vasile Demetrius și D.A. Lăzărescu optează pentru traducerea liberă, îndepărtându-se de original într-un mod care nu se justifică dacă analizăm puțin evoluția personajului chiar în propriile traduceri. Lady Macbeth îi reproșează soțului ei pierderea autocontrolului după săvârșirea crimei, nu a demnității, cum sugerează cei doi traducători: „Zău, cinstite Thane, *îți batjocorești* singura, nobila destoinicie, cu închipuiri de acestea nebune” (VD, 47). „Viteze thane / Cu gândurile acestea năzdrăvane, / *Îți înjosești* trufașa îndrăzneală / Și dai la toți prilej de bănuială.” (DAL, 73). Spaima e cea care guvernează trăirile personajului și nu umilința, așa cum se vede atât la Demetrius: „*Mă înspăimânt când mă gândesc la ce-am făcut.*”(p. 47) cât și la Lăzărescu: „*Mă înspăimânt de fapta săvârșită*”(p.73).

Verbul *unfix* apare în piesă doar de două ori, în replicile personajului Macbeth în situații legate între ele, care însă se află la prea mare distanță în text (actul I, scena 3 și actul IV, scena 1) pentru ca cititorul obișnuit să sesizeze schema arhitecturală a lui Shakespeare. Gândul faptei are pentru Macbeth consecințe în plan strict personal „zbârlindu-i părul”, pe când săvârșirea omorului are un impact în plan exterior, pădurea smulgându-și copacii din rădăcini. Expresia *unfix one's hair* din prima replică,

⁵ Grigore Marcu, *Receptarea operii lui Novalis în România: limba traducerilor*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2000, p. 63-64.

“If good? Why do I yield to that suggestion,/Whose horrid image doth *unfix* my hair?” (I.3, 32), este redată de șase din cei opt traducători printr-o expresie echivalentă în limba română, „a zbârli părul”: „De e inocentă, pentru ce dându-se tentației oribila sa imagine face *a mi se zbârli părul în cap...*” (ȘB, I.6, 44), „De-i bun, de ce mă las târât de ispită,/Al cărei chip hâd *îmi sbârlește părul?*” (AS, 23), „Dacă înștiințarea nu e-nșelătoare, de ce mi se arată ca o ispită și icoana ce mi se năzare spăimântătoare face *să mi se sburlească părul...*” (VD, 22), „...Dacă-i bun, de ce /Mă-mbie-un gând, de-al cărui crîncen chip/Mi se zbârlește părul.” (IV, 21), „Dacă-i adevărul,/De ce atunci *mi se zbârlește părul?*” (DAL, 37)

Varianta lui Dragomirescu, „Și dacă-i bun, de ce-mi veni așa,/De-odată-n gând, imboldul unei fapte/Ce *perii mi-i sbârlesc...*” (MD, 15), este probabil consecința deciziei de a păstra cu orice preț metrica shakespeariană, în ciuda dezacordului și a exprimării nefirești prin folosirea pluralului. O altă explicație ar putea fi influența expresiei similare din limba franceză, (*fait que*)*mes cheveux se dressent*.⁶ P. P. Carp alege să folosească un sinonim al expresiei „a zbârli părul” care nu este la fel de plastic dar descrie mai exact starea psihică a personajului și se apropie cel mai mult de sensul verbului *unfix*: „De-i bun de ce nu pot întâmpina ispita/A cărui groaznic chip *îmi dă înfiorare?*” (PPC, 12)

Substantivul *înfiore* este definit astfel în NDLR: „1.faptul de a (se) înfiora; fior de spaimă; tulburare, neliniște.2. (fig.) neliniște, tulburare, neastîmpăr”. În dicționarele Longman și Macmillan nu există nicio definiție pentru verbul *unfix*, în schimb, în dicționarul on line *dictionary.com* cel de-al doilea sens al verbului este „to unsettle or disturb”⁷(a tulbura; a dezorganiza, a destabiliza). În limba engleză verbul *unfix* intră în relație sintagmatică cu substantivul *hair* și expresia păstrează sensul verbului. În cazul traducerii lui Ștefănescu verbul *a frământa*, folosit tranzitiv, sugerează o acțiune mecanică asupra unui obiect și nu este o alegere tocmai fericită pentru subiectul *icoană* folosit cu sensul abstract de „imagine, închipuire” : „Dacă e bun de ce mă plec acestei ispite a cărei icoană îngrozitoare *îmi frământă părul...*” (CȘ, 11)

Verbele *unmake* and *unprovoke* reprezintă o situație specială căci apar însoțite de perechea lor antonimică *make*, respectiv *provoke*. *Unmake* apare în replica lui Lady Macbeth: „...Nor time, nor place/ did then adhere, and yet you *would make* both:/They *have made* themselves, and that their fitness now/Does *unmake* you...(I.7, 42), care este una dintre numeroasele aluzii la lipsa de bărbăție a soțului ei. Unii dintre traducători au ales să facă mai explicită această aluzie, apelând la conversiune și redându-l pe *unmake* prin adjective derivate cu prefixul negativ *ne-*: *netrebnic* (VD, 37) *nevolnic* (IV, 38) sau chiar printr-o parafrază explicativă a sensului metaforic al verbului: „și nu mai ești bărbat”(DAL, 54) În aceste cazuri s-a pierdut efectul creat de opoziția *make-unmake*.

⁶ W. Shakespeare, *Othello, Le roi Lear, Macbeth*, traduction de Francois-Victor Hugo, Paris, Garnier-Flammarion, 1964, p.253.

⁷ Collins English Dictionary-Complete and Unabridged 10th edition HarperCollins Publishers. 22 Jul. 2011 [dictionary.com <http://dictionary.reference/browse/unfix>].

Cum întreaga piesă e construită pe un întreg sistem de opoziții: viață-moarte, întuneric-lumină, loialitate-trădare, etc., pe o perpetuă oscilare între două poli care se exclud reciproc, sau se inversează atunci când te aștepți mai puțin, (*fair is foul and foul is fair*), traducerea prin omisiune ar putea afecta înțelegerea globală a piesei. Ș. Băjescu și C. Ștefănescu păstrează în traducere relația semantică din original: „Nici ocazia, nici locul nu te ajutau atunci, și cu toate acestea voiai însuși a crea și pe una și pe alta. Astăzi ți se înfățișează de sine, și grațiosul sacrificiu al fortunei te tulbură și te nimicește.” (ȘB, 32), „Nici vremea, nici locul nu erau cu priință; și totuși voiai să le faci pe amândouă; ele s-au făcut de la sine și acum potrivirea aceasta te zdrobește.” (CȘ, 19).

Deși Băjescu a considerat problematică traducerea reflexivului *have made themselves*, (*ți se înfățișează de sine* nu este o exprimare firească în limba română) varianta franceză trebuie să-i fi oferit soluția traducerii lui *make* prin *a crea*⁸, care dobândește o mare forță lexicală în proximitatea antonimului *a nimici*. Nu știm dacă redarea lui *unmake* prin *te tulbură și te nimicește* a fost opțiunea lui Băjescu sau a traducătorului francez, s-a simțit însă aici nevoia unei nuanțări, specificarea faptului că nu e vorba de nimicire fizică ci de decădere psihică și morală. Traducătorul simte nevoia să reducă din ambiguitatea textului, conștient poate că cititorul nu are obișnuința lecturii pieselor lui Shakespeare.

Verbul *unprovoke* apare de asemenea alături de perechea sa antonimică în replica portarului din actul II, scena 3, unul dintre puținele pasaje în proză din piesă: „Lechery, sir, it *provokes* and *unprovokes*: it *provokes* the desire, but it *takes away the performance*.” (II.3.50). Dictionarele monolingve nu menționează decât adjectivul *unprovoked*, atestat în 1585 ca derivat de la forma de participiu a lui *provoke*⁹. Un-, funcționează aici ca un prefix mai degrabă privativ decât negativ dacă luăm în considerare glosa prin care Shakespeare explică verbul *unprovoke*: *to take away the performance*, unde *performance* este folosit cu sensul de „potență, virilitate”.¹⁰ Eric Partridge consideră că, spre deosebire de alte opere dramatice (comedii, piese istorice), tragediile abundă în aluzii sexuale.¹¹ Cu toate acestea *Macbeth* face notă discordantă, scena portarului¹² fiind printre puținele ilustrative, în acest sens, din piesă. Din această cauză, traducerea lui *unprovoke* poate pune probleme traducătorilor, unii alegând să nu îl traducă, „Iar desfrânarea, domnule, o îmboldește dar îți ia puterile.” (VD, 51), „Cât despre destrăbălare, vezi dumneata, de aflat desfrâul se pricepe, dar ca să-l duci la bun sfârșit te cam stânjeneste.” (DAL, 77), în ciuda explicației ulterioare din text și a existenței în limba română a verbului *a provoca* cu sensul „a ațâța”. M. Dragomirescu, C. Ștefănescu și A. Stern respectă structura sursă. M. Dragomirescu și C. Ștefănescu aleg să realizeze relația semantică prin folosirea verbului la negativ: „Desfrâul, Doamne, îl pricinuieste și nu îl

⁸ Victor Francois Hugo folosește verbul *créer* în ambele situații iar antonimul îl traduce prin *anéantir* care înseamnă „a nimici”. (*op. cit.*, p. 261).

⁹ Douglas Harper, *Online Etymology Dictionary*, <http://dictionary.reference.com/browse/unprovoked> 1aug. 2011.

¹⁰ Eric Partridge, *Shakespeare's Bandit*, London & New York, 2005, p.205.

¹¹ “Tragedies, despite the comparative innocuousness of *Macbeth*, are, as a class, the most indelicate.” *ibidem*, p 55.

¹² “*Macbeth* is the ‘purest’ of the Tragedies and, except for the Porter Scene, pure by any criterion.” *ibidem*, p. 57.

pricinuieste. pricinuieste pofta, dar ridică puțința.” (CȘ,27), „Mai stârnește și crailâcul; și-l stingherește. Stârnește pofta dar împiedică făptuirea.”(AS, 44), „Pofticiunea, domnule, o pune și n’o pune în lucrare. Pune’n lucrare pofta dar îi ia vîlaga.” (MD, 41), „Desfriul, domnule, îl și stârnește dar îl și stingherește. Trezește pofta dar te-mpiedică la faptă.”(IV, 55).

Verbul *unspeak*¹³ apare în dicționar ca formă învechită a lui *unsay* („a retracta, a-și retrage cuvintele”). Dacă prima atestare în scris a fost în piesa lui Shakespeare¹⁴ publicul trebuie să fi avut nevoie de o explicație a cuvântului și autorul îl reia mai departe în text prin *abjure* („a retracta”), existent deja în limbă din secolul al XV-lea:¹⁵ “Malcolm: I put myself in thy direction, and/*Unspeak* mine own detraction. Here *abjure*/The taints, and blames I laid upon myself.”(IV.3, 88). Shakespeare recurge deseori la astfel de glose intratextuale și aproape fiecare din verbele supuse analizei noastre este reluat în text printr-un sinonim mai uzual sau printr-o parafrază explicativă.

Cu excepția alterării sensului la Băgescu traducătorii reușesc să găsească echivalent în limba română atât pentru *unspeak*, cât și pentru *abjure*, tradus aproape unanim prin „mă lepăd de”. Dorothea Tieck¹⁶, în prima jumătate a secolului al XIX-lea traduce prin *widerrufen* („to unsay, to retract”) și *abschwören* („to abjure”)¹⁷, iar Francois Victor Hugo¹⁸, în a doua jumătate a aceluiași secol prin *rétracter* și *abjurer*. „Din momentul acesta voi urma consiliurilor tale: nu voi mai fi gelos;(mă lepăd de or-ce muștrare, de or-ce împutare cu care m-am fost însărcinat”(SB,106), „Căci, de acum înainte, mă pun sub povățuirea ta și retrag clevețirile pe care le-am rostit asupra-mi; mă lepăd aice de năravurile urite și scăderile de care m’am învinuit eu însumi”(CȘ, 61), „Pentru că de-acum chiar mă pun sub cărma ta; retrag defaima /În contra mea, mă lepăd de orice pete și patimi ce le-am pus pe mine”(AS, 96), „...căci, de-astăzi înainte, /Mă pun sub cîrmuirea ta’nțeleaptă!/ Desmint ce-am spus acum în contra mea/Și, de-or’ce stricăciuni m’am acuzat,/Mă lepăd azi...”(MD, 96), „... căci de-acum înainte te iau de călăuză și retrag bîrfele ce mi-am aruncat singur; mă lepăd de uriciunile și viciile cu care singur m-am ponosit.”(VD, 125), „Te iau de călăuză-n clipa asta,/Și tot ce-am spus de mine rău, desmint!/Mă lepăd ca străin de firea mea/De pata și păcatu-mi luat asupra-mi.”(IV, 132),

„Să uiți îndată toate câte-am spus./M-am clevețit!Cusururile grele/Sunt toate împotriva firii mele.”(DAL, 163)

¹³ Collins English Dictionary-Complete and Unabridged 10th edition HarperCollins Publishers, <http://dictionary.reference.com/browse/unspeak> 1 Aug. 2011.

¹⁴ David Crystal, *The Stories of English*, Penguin Books, London, 2005, p 304-305.

¹⁵ Douglas Harper, Online Etymology Dictionary, <http://dictionary.reference.com/browse/abjure>, 17 Aug. 2011.

¹⁶ William Shakespeare, *Macbeth*, aus dem Englischen Übersetzung von Dorothea Tieck, Verlag Philip Reclam, jun., Leipzig, 1971, p.66.

¹⁷ *Dicționar german-englez*, la <http://www.ego4u.com/en/dictionary>, 17 august 2011.

¹⁸ William Shakespeare, *Othello, Le roi Lear, Macbeth*, traduction de Francois-Victor Hugo, Paris, Garnier-Flammation, 1964, p.300.

Spre deosebire de traducerea franceză și de cea germană menționate mai sus, traducerile românești arată predilecția pentru forme învechite (*defaimă*¹⁹, *bârfeli* și *a se lepăda* (def. 20 în NDLR)) și termeni din limba populară (*clevețiri*), în ciuda modernității lui Shakespeare și a traducerilor intermediare care au influențat traducătorii români. Cuvinte ca *a se cleveți*, *a se ponosi*, *stricăciuni*, *scăderi*, *uriciuni* nu împiedică înțelegerea textului, însă o îngreunează și nu sunt în concordanță cu opțiunile diacronice ale lui Shakespeare care, spune Levițchi, „recurge la arhaisme rareori și nu pierde prilejul de a le satiriza, punându-le în gura unor personaje ridicole.”²⁰

În dicționarul englez-român, verbul *unsex* [replica lui Lady Macbeth: „...Come, you spirits/That tend on mortal thoughts, *unsex* me here,/And fill me from the crown to the toe, top-full,/Of direst cruelty...” (I.5, 37)] apare cu definiția: „a lipsi de sex, a emascula, a castra, a defeminiza.” Shakespeare intervine din nou cinci rânduri mai departe în text, explicând sensul lui *unsex* „privarea de atributele feminității”: „...Come to my woman's breasts/And take my milk for gall... (literal: „veniți la sânii mei de femeie/și schimbați-mi laptele în fier”) Caracterul privativ al prefixului *un-* este redat prin verbele *a seca*, *a stârpi* în parafrazele *secați-mi sânul și stârpiți femeia-n mine*. Acest caz demonstrează părerea lui Peter Newmark conform căreia „cu cât este mai literală traducerea, cu atât este mai scurtă unitatea de traducere, mai aproape de cuvânt și în poezie, chiar de morfem.”²¹ Încercarea de a traduce literal sensul unitar al verbului duce la variante nefericite ca *ridicați-mi sexul* sau *luați-mi sexul* care, departe de a reda tensiunea dramatică a textului, dau întregii replici o latură comică. „Veniți cu toate, spirite infernale, care inspirați cugetele omucide, veniți, *ridicați-mi sexul* în acest moment.” (ȘB, 26), „Veniți, veniți, duhuri care însoțiți gândurile de omor; *luați-mi sexul* și umpleți-mă din creștet până-m tălpi cu cea mai nemiloasă cruzime.” (VD, 31)

Cruzimea este percepută în text ca un atribut al masculinității (deși în prima parte a piesei se face referire constantă la lipsa unei asemenea trăsături în caracterul personajului masculin) și aceasta ar explica opțiunea lui Ștefănescu și a lui Stern pentru varianta *schimbați-mi sexul*: „Veniți, duhuri care însoțiți gândurile de omor, *schimbați-mi aici sexul* și umpleți-mă din creștet până-n tălpi de cruzimea cea mai groaznică.” (CȘ, 15-16) „Veniți, de moarte ursitoare duhuri, /*Schimbați-mi sexul* și umpleți-mă/ Din cap la tălpi cu cea mai crâncenă cruzime.” (AS, 27) O interpretare similară o dă acestei replici Haig Acterian în traducerea fragmentului din cartea sa, *Shakespeare: „îmbărbătați-mă pe loc, și mă umpleți din creștet până în tălpi de prea plinul celei mai înfiorătoare cruzimi.”*²² Aici verbul *a îmbărbăta* nu este folosit cu sensul actual din dicționar: „a(-și) face curaj, a (se) încuraja” ci chiar cu sensul propriu derivat din prefixul delocutiv *în-* „a face să se

¹⁹ <http://dexonline.ro/definitie/defaima/paradigma>, 17 august 2011.

²⁰ Leon Levițchi, *Studii shakespeariene*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1976, p.28.

²¹ Peter Newmark, *A Textbook of Translation*, Longman, 1988, p.65 (traducerea noastră).

²² Haig Acterian, *Shakespeare*, Editura Ararat, 1995, p.205 (Cartea a apărut inițial în 1938 în doar 30 de exemplare. Acterian nu traduce piesa ci doar câteva fragmente pe care le folosește ca exemple).

transforme în bărbat”²³ Cu aceeași genială creativitate, P.P. Carp reușește o remarcabilă adaptare culturală a sensului verbului, care nu conține în sfera semantică nici o marcă a genului, folosind verbul **a desfemea*. Traducătorul identifică o modalitate sintetică de a reda reversibilitatea acțiunii exprimate de verbul *unsex* și în același timp recurge la inovație lingvistică și respectă schema propusă de autorul textului sursă.

Ceilalți traducători aleg să folosească parafraze care exploatează mai degrabă caracterul privativ al prefixului **un-**. Dacă *schimbați-mi sexul* sau cele două variante sintetice indică transformarea, prefacerea, metamorfoza, *secați-mi sânul și stârpiți femeia-n mine* sugerează faptul că manifestarea cruzimii este posibilă doar prin înlăturarea atributelor feminității, care, deși coabitează cu atributele masculinității, au preeminență asupra acestora. În ciuda faptului că nu este inovativă ca variantele Carp și Acterian amintite mai sus, alegerea lui Dragomirescu, „Hai, spirite ce gândul morții-aprindeți/*secați-mi sânul* și umpleți-mă/Din creștet pînă-n tălpi și peste culme,/Cu cea dintre cruzimi mai crîncenă.” (MD, 22) este convergentă cu teoriile critice contemporane care plasează ambiguitatea de gen și confuzia de roluri la baza tulburărilor personajului *Macbeth* și a conflictelor din piesă.²⁴ Secarea sânelui pe care o imploră Lady *Macbeth* se compensează prin optimizarea performanțelor ei verbale și a abilităților ei de persuadare. În același timp, prin contaminare, vor fi anihilate și atributele feminității care guvernează personalitatea lui *Macbeth*, *the milk of human kindness* „laptele omeniei”, care-l împiedică să-și materializeze obiectivele.

Prin folosirea verbului „a stârpi”: „Voi, duhuri ce dați gânduri ucigașe/Veniți aici, *stârpiți femeia-n mine*/ Umpleți-mă de crîncenă cruzime/ Din tălpi în creștet...” (IV, 30) textul lui Vine păstrează ambiguitatea din original, datorită a cel puțin două sensuri posibile. Un sens învechit al verbului, care nu mai este astăzi folosit în această formulă tranzitiv-factivă, este redat de a două definiție din NDLR: „a face să devină sterp sau steril”. În acest caz traducerea are același efect asupra decodării textului lui Shakespeare ca și varianta lui Dragomirescu. Cel de-al doilea sens, „a face să dispară complet, a extermina, a masacra, a nimici”(definiția a șaptea în NDLR) sugerează, de asemenea, coexistența a două tipuri de energii, inegale ca intensitate, însă, de data aceasta, anihilarea uneia este condiția pentru ca cealaltă să preia controlul. Deși Vine nu respectă structura sursă, opțiunea lui lexicală îmbogățește textul și facilitează decodări inovative la nivelul exegezei shakespeariene. Datorită acestor valențe polisemantice, verbul „a stârpi” anticipează sfârșitul lui Lady *Macbeth* într-un mod care nu poate fi evident în textul original, dat fiind sensul unilateral al lui *unsex*.

Cu un secol în urmă O. Jespersen²⁵ spunea că Shakespeare folosește foarte puține cuvinte sau forme poetice și că geniul său constă tocmai în faptul că știe să

²³ Ion Coteanu, A. Bidu-Vrânceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, Vocabularul, Editura didactică și pedagogică, București, p.194-196.

²⁴ Vezi Marjorie B. Garber, *Shakespeare's Ghost Writers. Literature as Uncanny Causality*, Methuen&Co. Ltd., London, 2004, p. 97.

²⁵ Otto Jespersen, *The Growth and Structure of the English Language*, printed by B.G. Teubner, Leipzig, 1905, p. 225.

obțină cel mai bun efect fără a ieși din sfera vocabularului obișnuit.²⁶ Deși unul dintre neajunsurile variantelor românești ar fi tocmai recurgerea la termeni prea familiari, care au ca efect trivializarea textului prin obținerea unor efecte comice și vulgarizante, traducătorii români reușesc, pe alocuri, cu resursele limbii române, adesea condiționate istoric, performanțe lingvistice comparabile cu cele ale dramaturgului englez. O astfel de analiză a acestor unități lexicale demonstrează opinia lui Peter Newmark conform căreia „în practică, traducerea este în mare parte realizată la nivelul unităților mai mici (cuvântul și sintagma), lăsând unitățile mai mari să „funcționeze” în mod automat, până la apariția unei situații dificile și până la începerea procesului de revizuire a traducerii.(...)Într-un text expresiv există o aplecare mai mare asupra cuvântului.”²⁷

BIBLIOGRAFIE

- Acterian, Haig, *Shakespeare*, București, Editura Ararat, 1995.
- Anderman, G., Rogers, M. ed. *Words, Words, Words: the Translator and the Language Learner*, Clevedon, Multilingual Matters, Ltd. 1996.
- Anderman, G., Rogers, M. ed., *Word, Text, Translation: liber amicorum for Peter Newmark* Clevedon, WBC Book manufacturers Ltd., 1999.
- Bantaș, Andrei, *Dicționar Englez-Român*, București, Teora, 1998
- Brînzeu, Pia, *Recycling Old Texts: Petre P. Carp's Translation of Macbeth (1864)*, în *Shakespeare in Nineteenth-Century Romania*, Monica Matei Chesnoiu (ed.), Humanitas, București, 2006, pp 28-49
- Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 10th Edition*. from Dictionary.com website: <http://dictionary.reference.com/>
- Dicționar englez-francez* la <http://www.cmrl.fr/> vizitat la 10 iunie 2011.
- Dicționar explicativ al limbii române* la <http://dexonline.ro/> vizitat la 17 august 2011.
- Dicționar german-englez*, la <http://www.ego4u.com/en/dictionary> vizitat la 17 august 2011.
- Coteanu, Ion, Bidu- Vrâncanu, Angela, *Limba română contemporană, vol. II, Vocabularul*, Editura didactică și pedagogică, București, 2007.
- Crystal, David, *The Stories of English*, London, Penguin Books, 2005.
- Crystal, David, *Think on my Words: Exploring Shakespeare's Language*, Cambridge University Press, 2008.
- Garber, Marjorie B., *Shakespeare's Ghost Writers. Literature as Uncanny Causality*, Methuen&Co. Ltd., London, 2004
- Grigorescu, Dan, *Shakespeare în cultura română modernă*, Editura Minerva, București, 1971.
- Jespersen, Otto, *The Growth and Structure of the English Language*, printed by B.G. Teubner, Leipzig, 1905.

²⁶ „He does not rely for his highest flights on the use of words and grammatical forms not used elsewhere, but knows how to achieve the finest effects of imagination without stepping outside his ordinary vocabulary and grammar.” O. jespersen, op.cit. p.225

²⁷ Peter Newmark, *A Textbook of Translation*, Longman, 1988, p. 67 (traducerea noastră)

- Levițchi, Leon, *Manualul traducătorului de limba engleză*, București, Teora, 1993.
- Levițchi, Leon, *Studii shakespeariene*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976,
- Marcu, Grigore, *Receptarea operei lui Novalis în România: limba traducerilor*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2000.
- Matei Chesnoiu, Monica (ed.), *Shakespeare in Nineteenth-Century Romania*, Humanitas, București, 2006.
- Newmark, Peter, *Looking at English Words in Translation* în Gunilla Anderman, Margaret Rogers, (eds.), *Words, Words, Words: the Translator and the Language Learner*, 1996, pp.56-69.
- Newmark, Peter, *A Textbook of Translation*, Longman, 1988.
- Nida, Eugene, „The Role of context in translating” în Gunilla Anderman, Margaret Rogers, eds. *Word, Text, Translation: liber amicorum for Peter Newmark*, Clevedon, WBC Book manufacturers Ltd., 1999, pp.79-98.
- Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a treia/Ioan Oprea, Carmen Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu – București-Chișinău: Litera Internațional, 2008
- Partridge, Eric, *Shakespeare's Bandy*, London & New York, 2005.
- Shakespeare, William, *Macbeth: dramă în cinci acte*, traducere de Ștefan Băjescu, București, Tipografia de jos, Copainig, 1850.
- Shakespeare, William, *Macbeth: tragedie în cinci acte*, traducere de P.P. Carp, Iași, Imprimeria Adolf Bermann, 1864.
- Shakespeare, William, *Macbeth: tragedie în cinci acte*, București, Editura librăriei Socecu & Co, 1886.
- Shakespeare, William, *Macbeth: tragedie în cinci acte*, București, Tipografia Horia Carp & Marinescu, 1912.
- Shakespeare, William, *Opere Alese*, traducere de Adolphe Stern, București, Cultura Națională, 1922.
- Shakespeare, William, *Macbeth: tragedie în cinci acte*, București, Editura Casei Școalelor, 1925.
- Shakespeare, William, *Macbeth: tragedie în cinci acte*, București, Alcalay, 1936
- Shakespeare, William, *Macbeth*, traducere de Mihail Dragomirescu, Ediție bilingvă, Târgoviște, Pandora, 2000
- Shakespeare, William, *Macbeth*, traducere din limba engleză, introducere și note de Dan Amedeu Lăzărescu, ediția a II-a, bilingvă, Târgoviște, Pandora-M, 2006
- Shakespeare, William, *Macbeth*, aus dem Englischen Übersetzung von Dorothea Tieck, Verlag Philipp Reclam, jun., Leipzig, 1971
- Shakespeare, William, *Othello, Le roi Lear, Macbeth*, traduction de Francois-Victor Hugo, Paris, Garnier-Flammarion, 1964
- Shakespeare, William, Antologie bilingvă, volum alcătuit de Dan Dușescu și Leon Levițchi, București, Editura Științifică, 1964